

НАПРЯМКИ ПОШИРЕННЯ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СФЕРІ МАШИНОБУДІВНОГО ВИРОБНИЦТВА

Безперервно ведуться дискусії щодо шляхів економічної перебудови в країні та заходів удосконалення механізмів функціонування соціально-економічного середовища. Висувається багато пропозицій вченими різних фахових напрямків, представниками певних наукових шкіл. Але провідне місце серед них займає проблема розвитку підприємництва. Саме цей напрямок соціально-економічного розвитку стає предметом дослідження не тільки науковців, а й тих, кого цікавить можливість практичного впровадження ідей, пов'язаних з різними аспектами підприємництва [1].

У наукових дослідженнях зазначається, що підприємництво проникає у всі сфери економічного життя суспільства. Теорія процесів і явищ у цій проблематиці базується на дослідженні й аналізі реального стану цих процесів у конкретних періодах часу та вивчення їхньої динаміки і тенденцій, встановлених в них закономірностей [2]. У дослідженнях, що присвячені проблемам підприємництва відсутня конкретизація у наданні певних напрямків його розвитку. Особливо це стосується напрямків розвитку підприємництва у виробничій сфері.

Метою даної статті є визначення конкретних напрямків розвитку підприємницької діяльності у сфері машинобудівного виробництва.

Щоб підкреслити усе коло проблем, які існують у висвітленні питань, пов'язаних з підприємництвом, необхідно зазначити й той факт, що існує полеміка навіть щодо визначення підприємництва як процесу. Під підприємництвом у [1] розуміється "самостійна ініціатива, систематична, на власний ризик діяльність з вироблення продукції, виконання робіт, надання послуг і заняття торгівлею з метою одержання прибутку". У [3] підприємництво трактується як особлива система господарювання, заснована на специфічній ризиковій та інноваційній діяльності, що може чи охоплювати відтворення в цілому, чи якийсь окремих момент виробництва, обміну, розподілу, споживання з метою одержання підприємницького доходу. Також підприємництво у цьому джерелі визначається як комплекс особливих функцій, які виконуються в економіці, спрямованих на забезпечення розвитку і вдосконалення господарського механізму, постійне оновлення економіки господарських суб'єктів, створення інноваційного поля діяльності.

Згідно із Законом України "Господарський кодекс України [4], який набув чинності з 1 січня 2004р. підприємництво розглядається як комерційна господарська діяльність. На відміну від визначення підприємницької діяльності в Законі України "Про підприємництво" [5], де вказана спрямованість такої діяльності на виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг з метою одержання прибутку, у господарському кодексі ця спрямованість більш узагальнена і позначена як діяльність, яка здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів з метою одержання прибутку.

У [6] визначаються усі види підприємництва, надається їх повна характеристика. Необхідно зазначити, що виробниче підприємництво - це головний вид підприємництва. Тут здійснюється виробництво продукції, надаються послуги. Але саме ця сфера діяльності при переході до ринкової економіки познала найбільш негативні зміни: розпалися господарські зв'язки, порушилося матеріально-технічне забезпечення, різко скоротився збут продукції, погіршилося фінансове становище підприємства. Будучи відносно самостійними, види підприємницької діяльності взаємно перетинаються, взаємно доповнюють одне одного. При цьому пріоритет треба віддати виробничому підприємництву, яке визначає всі його види, як найбільш складному і важливому. Саме виробниче підприємництво повинне знайти більш вагоме місце у висвітленні проблем підприємницької діяльності.

На наш погляд, підприємництво - це перш за все організація економічної діяльності, а потім вже одержання прибутку. Тому саме такому важливому процесу як організації технічного обслуговування технічної бази сучасного машинобудівного виробництва треба приділяти увагу, у тому числі й з боку розвитку підприємницької діяльності у цій сфері.

В сучасних умовах значно зросли масштаби, роль і значення технічного обслуговування використовуваної техніки. Технічне обслуговування перетворилося в найважливішу галузь сфери послуг. В усьому цивілізованому світі якісний післяпродажний сервіс завжди вважався важливою конкурентною перевагою. Починаючи з другої половини ХХ ст. технічна підтримка почала знаходити стабільні форми закінченого продукту, причому такі ж, як і в інших напрямках індустрії послуг: консалтинг, інжиніринг, підбір персоналу і т.д.

Ми вважаємо, що можливості застосування високого рівня технічного обслуговування обладнання є такими:

1. Фірмове сервісне післяпродажне обслуговування підприємствами-виробниками обладнання. Перш за все - це гарантійне обслуговування виробленого обладнання, традиційний вид обслуговування для сучасних підприємств-виробників з широким комплексом пропонованих послуг. Гарантійні умови стали таким самим важливим критерієм вибору постачальника, якими раніше були ціна і термін постачання.

Фірмове сервісне післягарантійне обслуговування важливе джерело збільшення прибутку підприємства. Чим ширше комплекс пропонованих послуг, тим більше й доход, а в ряді випадків - доход від здійснення технічного обслуговування може бути більшим за продаж власне самого обладнання. Також поширення одержала така послуга, як післягарантійний сервіс за фіксованою ціною. Висока надійність сучасного обладнання зводить до мінімуму імовірність поломки, що дозволяє розглядати таку ситуацію як аналогічну страховому випадку, тому що у випадку відсутності післягарантійного контракту доведеться платити чималу суму за придбання дорогих запасних частин і виконання унікального ремонту.

2. Оскільки ремонт і обслуговування техніки виявили себе прибутковою сферою діяльності, багато великих фірм укладають контракти з покупцями на ремонт і обслуговування не тільки свого обладнання, але і придбаного у інших фірм. Для цих підприємств це стало новим фактором боротьби з конкурентами, що поставляють аналогічне обладнання.

Закордонний досвід свідчить про те, що на базі вже давно функціонуючих сервісних служб різноманітних машинобудівних підприємств ведуться інтенсивні пошуки нових форм і шляхів роботи. На європейських підприємствах монтаж, пуск-наладка відносно простого обладнання і навчання персоналу замовника виконується відповідними службами виробника. Обслуговування і найпростіший поточний ремонт силами самих відповідно навчених операторів під спостереженням майстра цеху. У випадку виникнення більш серйозних відмов залучаються фахівці підприємства-виробника, його дилера або найближчої спеціалізованої фірми, що здійснює ремонт і технічне обслуговування.

Поширення європейського досвіду в умовах України поки неможливо відсутня законодавча база, що сприяє більш частій заміні обладнання, підприємства не мають достатніх засобів на технічне переозброєння. Немає в країні і досить могутніх спеціалізованих фірм, що могли б здійснювати ремонт усієї номенклатури обладнання і його оперативне постачання споживачам зі свого складу. Ідея «обмінних фондів» поки що випереджає час - кому під силу утримання потужного парку діючого обладнання, якщо не можна бути впевненим у його постійному обороті. Для цього промисловість повинна розвиватися темпами, не порівнянними з нинішніми, і для цього машинобудуванню країни потрібна всебічна підтримка держави.

В Україні поки що зберігається попит на підтримку морально застарілого, зношеного, енерговитратного і, у кінцевому рахунку, малоефективного обладнання. Таке становище речей чітко відбиває труднощі нашого «перехідного» економічного періоду, коли об'єктивно воно носить тимчасовий характер, оскільки стає все більш не вигідним як підприємству-клієнту, так і підприємству, що здійснює підтримку такого обладнання. Також відбувається зародження і поступове розширення попиту на підвищення можливостей і надійності застосовуваного обладнання за рахунок його модернізації, на придбання нового ефективного обладнання, що дає доступ до прогресивних технологій і, відповідно, на послуги по його технічній підтримці. Підтримка такого роду обладнання носить зовсім інший характер - з мінімальною часткою послуг з ремонту, з напрямком основної маси послуг на підвищення ефективності його використання і являє собою якісний стрибок у цій сфері діяльності. Це очікує від підприємств, що надають такі послуги, формування і реалізації адекватної техніко-економічної стратегії на тривалу перспективу.

3. Закупівля обладнання, яке вже було у використанні, здійснення його капітального ремонту з подальшою модернізацією і післяпродажним обслуговуванням. Великий інтерес являє собою досвід Німеччини, де різноманітні види послуг технічного характеру стали достатньо прибутковим і надійним бізнесом. Більше 300 торговельних фірм Німеччини були зацікавлені в закупівлі ненового обладнання, щоб після капітального ремонту і відновлення експлуатаційної надійності повернути його у виробництво. Капітальний ремонт верстатів відбувається з урахуванням новітніх технологічних досягнень. У більшості випадків після доопрацювання верстат ні в чому не поступається останнім моделям. В ході ремонту машини оснащуються блоками ЧПУ і навіть системами комп'ютерного управління. Ціна відновленого та модернізованого обладнання відрізняється від ціни подібного нового, приблизно, на третину.

Подальше технічне обслуговування обладнання можуть здійснювати такі підприємства на вимогах договору. Зріст потенціалу вторинного ринку постійно підтверджується і в Україні. Практично всі прайси фірм, що ведуть торгівлю обладнанням, містять списки обладнання, яке було у використанні. Інтернет також вносить свою лепту, полегшує пошук і купівлю ненового обладнання. Але загальний

обсяг вторинного ринку обладнання все ще не відповідає попиту на нього і, крім того, гальмує розвиток ринку лізингових послуг в Україні.

4. За останні роки в розвинутих країнах стали виникати незалежні фірми, які не займаються виробництвом обладнання, а виконують роботи з ремонту й обслуговування обладнання за угодами. Така форма обслуговування одержала назву «ремонт третіми фірмами».

5. В сучасних умовах, коли на ринку технологічного обладнання все більшим попитом користуються не тільки окремі машини й верстати, але й комплексні технологічні лінії, а також цілі комплекти обладнання для відповідних галузей виробництва, аж до будівництва підприємства "під ключ", сфера технічного обслуговування органічно поєднується зі сферою інженерних послуг інжинірингом.

6. Придбання сучасного обладнання у лізинг такого виду, який передбачає проведення всього комплексу технічного обслуговування обладнання лізингодавцем оперативний, повний, "мокрый" лізинг. Треба зазначити, для українських виробників у рамках отримання технічного обслуговування з об'єктом лізингу, законодавчо зазначено тільки оперативний лізинг.

7. Затребуваною стає ідея аутсорсинга. Не всі підприємства мають можливість утримувати повний штат ремонтників весь рік. Доцільніше скористатися пропозицією відомих фірм, що здатні взяти на себе питання оперативного реагування, постачання запчастинами і ремонту. Будь-які машини, обладнання, інженерно-технічні комплекси володіють конкретними життєвими циклами, і найкраще орієнтуватися на оптимізацію експлуатаційних витрат на всьому протязі цих життєвих циклів. Питання оптимізації готові взяти на себе профільні фірми, тим самим дозволяючи підприємствам, з одного боку, мінімізувати експлуатаційну вартість життєвого циклу обладнання, з іншого - при необхідності збільшувати тривалість цього циклу.

8. Організація на виробництві сучасної системи технічного обслуговування обладнання. Але далеко не всі підприємства України мають змогу побудувати конкурентоспроможну організацію технічного сервісу. Цей фактор, нарівні з іншими, гальмує розвиток підприємств, а отже - і всієї нашої промисловості.

Також для виходу на європейські ринки українським підприємствам, як мінімум, треба дотримуватися міжнародних стандартів на системи управління якістю 180 9001:2000. У новій редакції цих стандартів визначається: «приділяти максимальну увагу відстеженню інтересів клієнта і задоволенню існуючих його потреб». Мова йде також про технічну підтримку продукції. І поки вона не буде здійснюватися на найсучаснішому рівні, шлях українському виробнику на європейський ринок закрито.

На наш погляд, підприємство технічного сервісу повинно володіти рядом ознак, що необхідні для нормального його функціонування. Це - висока кваліфікація персоналу, оперативність в обслуговуванні споживачів, стабільний рівень постачання запасними частинами, висока середня заробітна плата персоналу, наявність власної виробничої бази, гнучка система ціноутворення, що дозволяє в стислий термін визначити разом із замовником взаємовигідні умови співробітництва. Особливо важливим є перехід на фірмове обслуговування складного та особливо точного обладнання, розвиток системи організації післягарантійного обслуговування за його станом на основі діагностики.

Сервісні служби підприємств машинобудування країни функціонують або у вигляді структурних підрозділів, або - госпрозрахункових підприємств, що знаходяться на оренді. У теперішній час організація фірмового технічного обслуговування може бути цілком покладена на підприємства малого і середнього бізнесу - ця економічна й організаційна форма є найбільш перспективною для функціонування сервісних служб. Одним із шляхів розв'язання задачі є створення центрів технічного обслуговування металообробного обладнання на базі цих підприємств.

Складовими елементами системи технічного обслуговування таких підприємств є: інформаційне технічне обслуговування - розробка управляючих програм для систем ЧПУ, систем автоматизованого й автоматичного діагностування, створення баз даних по типах відмов обладнання адекватних управляючих впливів на системи, що відновлюють працездатність; "апаратне" тобто обслуговування власне систем і їхніх вузлів.

На наш погляд, також і організацію робіт з формування управляючих програм для верстатів з ЧПУ і гнучких виробництв треба покласти на подібні підприємства. Так звана "мала" і "середня" економіка - важливий сектор повноцінного ринку. Це особливий вид підприємництва, оскільки відрізняється не тільки розмірами, але і конкурентним становищем на ринку, грає особливу роль у переході до ринкової економіки. Він характеризується, насамперед, активізацією структурної перебудови економіки; подоланням галузевого і регіонального монополізму; розширенням конкуренції; створенням матеріальної основи для працевлаштування робітників.

Характерною ознакою інноваційних ідей у Європі є орієнтація на підтримку цих інноваційних форм у їх виробничій гнучкості та можливості адаптації до запитів користувачів. У розрахунку на

одного працюючого вони виділяють у 2-3 рази більше нових видів продукції та технологій, ніж великі підприємства. Як вже підкреслювалося, економічний стан більшості машинобудівних підприємств не дозволяє у теперішній час мати систему технічного обслуговування викладеної вище структури із відповідною матеріальною базою, а також кваліфікованими фахівцями з різних операцій, гідно оплачувати такі види робіт. Зосередити і закріпити в собі інтелектуальний потенціал мають можливість підприємства малого і середнього бізнесу. Мобільність, матеріальні можливості, оперативне реагування на зміну кон'юнктури ринку, надаючи ринковій економіці необхідну гнучкість, роблять такі підприємства перспективними в здійсненні функцій технічного обслуговування виробництва.

В усіх країнах із розвинутою ринковою економікою існує потужна державна підтримка малого і середнього бізнесу. Стимулюючим чинником у розвитку підприємств такого типу є податкова політика, суть якої полягає у поетапному зменшенні граничних ставок податків і зниженні прогресивності оподаткування. До заходів по стимулюванню розвитку малого й середнього підприємництва ми вважаємо необхідно віднести: формування системи неоподаткування цільових фондів; створення державної інформаційної системи для вивчення кон'юнктури попиту на їх продукцію; забезпечення введення спеціальних структур по страхуванню кредитів; надання пріоритетних умов для одержання державних замовлень; створення асоціацій для забезпечення маневру матеріальними, фінансовими та іншими ресурсами; підтримка дослідницьких центрів, створюваних на базі об'єднання приватних фірм; фінансування державою малого та середнього науково-технічного підприємництва; державне страхування приватних інвесторів, що вкладають кошти в наукомісткі виробництва.

Таким чином, в сучасних умовах здійснення технічного обслуговування обладнання повинно бути важливим елементом інвестиційної політики підприємства, держави і спонукати до розв'язання крупних інвестиційних задач. І реалізація цих задач не можлива без всебічного розвитку підприємницької діяльності.

Література

1. Донець Л.І., Романенко Н.Г. Основи підприємництва: Навч. посіб. / Л.І.Коваленко - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 320 с.
2. Подсолонко В.А., Процай А.Ф. Підприємництво /В.А. Подсолонко - К.: Центр навчальної літератури, 2003. - 616 с.
3. Экономика предприятий: М: ВЛАДОС, 1999. - 240 с.
4. Закон України "Господарський кодекс України" //Офіційний вісник України. -2003. № 11.
5. Закон Украины «О предпринимательской деятельности от 7.02. 91 №698-Х11 // Практическое пособие по предпринимательской деятельности - Запорожье : Украинская полиграфическая индустрия, 1995 - С.36-44.
6. Предпринимательство: Учебник для вузов / под ред. Проф. В.Я.Горфинкеля, проф. Г.Б.Поляка и др. - М. : ЮНИТИ, 2000 - 475 с.